Valtiovarainvaliokunnan maatalousjaoston kuuleminen 20.10.2021
Maa- ja metsätalousministeriö
Vesihallintoneuvos Leena Westerholm
Erityisasiantuntija Jouni Tammi
Erityisasiantuntija Roni Selén
Neuvotteleva virkamies Timo Halonen

Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022

Teema 1: Vesivarojen käytön ja hoidon menot, vesi- ja kalataloushankkeiden tukeminen, vaelluskalakantojen elvytys ml. kalatiet

Vesitalous

Ilmaston muuttuessa ja sään ja vesiolojen ääri-ilmiöiden yleistyessä tarve kuivuus- ja tulvariskien hallinnan ja vesistörakenteiden kunnossapidon tukemiseen kasvaa. Vesitalouden voimavaroja suunnataan toimenpiteisiin, joilla parannetaan varautumista kuivuuteen ja suuriin tulviin erityisesti asutuksen ja yhteiskunnan tärkeiden toimintojen suojaustason parantamiseksi. Myös ikääntyneiden vesistörakenteiden perusparannustoimenpiteiden tarve samoin kuin rakennettujen vesistöjen kunnostamistarve kasvavat. Vesihuoltoon liittyvissä tehtävissä korostuvat vesihuoltolain noudattamisen valvonta, tietoturvallisuuden parantaminen ja asiantuntijatyönä tapahtuva vesihuollon alueellisen yhteistyön ja erityistilanteisiin varautumisen edistäminen.

Valtion vuoden 2022 talousarvioesityksessä lukuun 30.40 (Luonnonvaratalous) sisältyvien vesitalouden määrärahojen taso nousee 1,732 milj. euroa kuluvan vuoden talousarvioon verrattuna. Teknisluonteisten muutosten lisäksi muutosta aiheuttavat 2 milj. euron lisäys vesiosaamisen kasvu- ja vientiohjelmaan (RRF pilari 3) sekä hallitusohjelman mukaisen tulvasuojelu ja peltojen vesienhallintahankkeen rahoituksen pienentyminen. Ympäristöministeriön pääluokkaan vesitalouden tehtävien hoitoon tarvittavia määrärahoja on budjetoitu noin 20 henkilötyövuotta vastaavasti Suomen ympäristökeskuksen toimintamenoissa. Työ- ja elinkeinoministeriön pääluokkaan budjetoituna on lisäksi vesitaloustehtävien hoitoon tarvittavia määrärahoja noin 150 henkilötyövuotta vastaavasti elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten toimintamenoissa, joiden riittämätön kehys on merkittävä uhka vesitaloustehtävien hoidolle.

Vuoden 2022 talousarvioehdotuksen Luonnonvaratalous-luku käsittää metsä-, kala-, riista- ja vesitalouden määrärahat. Luonnonvaratalouden kokonaisuus antaa hyvät mahdollisuudet esimerkiksi maaperän hiilensidonnan kannalta keskeisen pelto- ja metsämaan vesitalouden kehittämishankkeiden edistämiseen.

Vesitalouden määrärahat vuoden 2022 talousarvioesityksessä

Momentti 30.40.21 Vesivarojen käytön ja hoidon menot

Momentin 13,991 milj. euron määräraha sisältää vesitaloustehtävien ja rajavesistöyhteistyön menojen lisäksi valtion vastuulla olevien vesistötoimenpiteiden ja vesistörakenteiden peruskorjauksen määrärahat. Momentin määräraha on 0,268 milj. euroa pienempi kuin vuonna 2021. Tämä muodostuu hallitusohjelman mukaisen tulvasuojelu ja peltojen vesienhallintahankkeen rahoituksen pienentymisestä 0,3 milj. eurolla 0,2 milj. euroon. Momentille kohdistuu edelleen rahoitustarpeita kasvavista perusparannus- ja velvoitemenoista sekä tulvariskien hallinnan säädösten toimeenpanosta aiheutuvista tehtävistä.

Momentti 30.40.31 Vesi- ja kalataloushankkeiden tukeminen

Momentin 10,636 milj. euron määrärahasta 4,879 milj. euroa koostuu uusien ja keskeneräisten vesitaloudellisten riskienhallinta-, kunnostus-, kehittämis- ja kokeiluhankkeiden tukirahoituksesta. Tämä sisältää hallitusohjelman mukaisen 1 milj. euron rahoituksen tulvasuojeluun ja peltojen vesienhallintaan. Lisäksi momentilla on kalataloudellisiin kunnostus-, kehittämis- ja kokeiluhankkeisiin tarkoitettu 3,757 milj. euron rahoitus. Momentille kohdistuu lähivuosina erityisiä rahoitustarpeita tulvariskien hallintasuunnitelmien mukaisten toimenpiteiden, kuten asutuksen tulvasuojeluhankkeiden, avustamiseen. Lisäksi momentin määrärahoihin sisältyy 2 milj. euron rahoitus vesiosaamisen kasvu- ja vientiohjelmaan (RRF pilari 3).

RRF pilari 3

Vesiosaamisen kasvu- ja vientiohjelma (4 milj. euroa vuosina 2022-2023)

Globaalin vesialan liiketoiminnan arvoksi on arvioitu vuositasolla 400-500 mrd. euroa ja suunta on ilmaston-muutoksen myötä kasvava. Turvallisen veden tuotanto sekä jätevesien puhdistus ja hyödyntäminen on arvioitu kärkisijoille Suomen liiketoimintakasvumahdollisuuksista. Tämän liiketoimintamahdollisuuden saavuttamiseksi kohdennetaan kertaluonteista elvytysrahoitusta vesiosaamisen kasvu- ja vientiohjelmaan.

Vesiosaamisen kasvu- ja vientiohjelmalla tuetaan vesialan toimijoiden kansainvälistymisen ja vientiliike-toiminnan kumppanuustoimintaa ja kehitetään alueellisia palvelujen tuottajien, tutkimuslaitosten sekä muiden toimijoiden korkean osaamisen keskittymiä ja innovaatioalustoja. Ohjelma edistää olemassa olevien sekä uusien teknologioiden, menetelmien, palvelukonseptien ja -ratkaisujen syntymistä, niiden pilotoimista ja kansainvälistämistä tukemalla referenssihankkeita vesiliiketoimintapotentiaalin saavuttamiseksi. Ohjelma tähtää suomalaisen vesialan vientihankkeisiin ja liiketoiminnan merkittävään kasvuun.

Hallitusohjelman mukaiset hankkeet

Tulvasuojelu ja peltojen vesienhallinta (3,7 milj. euroa yhteensä 2020-2022, kori 1)

Hallitusohjelman mukaisella pysyvällä rahoituksella toteutetaan osaltaan vuonna 2020 valmistuneen maa- ja metsätalouden vesitalouden suuntaviivoja. Ohjelman toimeenpanon ja koordinoinnin vahvistamiseksi ELY-keskuksille on suunnattu 2 hvt:n pysyvään työpanokseen tarvittava rahoitus. Ohjelman toimeenpanossa hallitusohjelman mukaista lisärahoitusta suunnataan erityisesti valuma-aluesuunnitteluun, useiden maa- ja metsätilojen yhteisiin vesitaloustoimenpiteisiin sekä luonnonmukaisten ojitusratkaisujen suunnitteluun, kehittämiseen ja toteutukseen. Lisäksi tulvasuojelu- ja vesitaloushankkeiden avustuksiin suunnattavan rahoituksen painopisteenä ovat erityisesti huonossa kunnossa olevien tulvasuojelurakenteiden perusparannus ja modernisointi.

Kansallinen ohjelma vaelluskalakantojen elvyttämiseksi (3 milj. euroa vuonna 2022, kori 2)

Maa- ja metsätalousministeriöllä on hallitusohjelmassa vaelluskalakantojen elvyttämiseen liittyviä toimia. Talousarvioesityksessä momentilla 30.40.31 on kalataloudellisiin kunnostus-, kehittämis- ja kokeilu-hankkeisiin tarkoitettu 3,757 milj. euron rahoitus, joka sisältää kertaluonteisen 3 milj. euron lisäyksen kansalliseen ohjelmaan vaelluskalakantojen elvyttämiseksi.

Määrärahalla jatketaan kansallisen vaelluskalaohjelma NOUSUn toteuttamista. Ohjelmalla parannetaan vaelluskalojen elinolosuhteita ja pyritään palauttamaan vaelluskalakantojen luontaista lisääntymistä Suomen virtavesissä. NOUSU-ohjelma toteutetaan yhteistyössä aluetoimijoiden kanssa siten, että rahoitettavailta hankkeilta edellytetään vahvaa alueellista sitoutumista ja vähintään 50 %:n omarahoitusosuutta. Hankkeissa toteutetaan kalateitä ja muita kalan kulkuun liittyviä ohitusratkaisuja sekä puretaan vaellusesteitä. Lisäksi ohjelmalla tuetaan pienvesivoimalaitosten toiminnan lakkauttamishankkeita sekä niihin liittyviä vesistön ennallistamistoimia.

Teema 2: Kalatalouden edistäminen, elinkeinokalatalouden edistäminen, kotimaisen kalan saatavuus ja sen lisääminen, tilannekatsaus hoito-/poistokalastuksesta

Kalatalouden edistäminen

Momentti 30.40.51 Kalatalouden edistäminen

Momentille esitetään 11 725 000 euron määrärahaa. Vuoden 2021 talousarvioon verrattuna määräraha kasvaa 2 025 000 euroa. Määrärahan muutos perustuu kalastonhoitomaksukertymän kasvuun (+ 1,525 milj. euroa), hallitusohjelmalisäyksiin (+ 0,8 milj. euroa) sekä eduskunnan kertaluonteisten lisäysten poistoon (-0,3 milj. euroa).

Momentin määrärahatarve perustuu kalastuslain 86 §:ään, jonka mukaan talousarvioon lähtökohdaksi otetaan myytyjen kalastonhoitomaksujen kappalemäärät.

Määräraha koostuu vuonna 2021 kertyneistä maksuista vesialueen omistajille palautettavasta osuudesta (3 735 000 euroa), kalastonhoitomaksujen kannosta valtiolle aiheutuvista menoista (800 000 euroa) ja muusta kalastuslain 82 §:n mukaisesta toiminnan rahoituksesta (5 890 000 euroa) sekä hallitusohjelmalisäyksistä (1 300 000 euroa).

Määrärahaa käytetään kalastuslain (379/2015) 82 §:n määräämällä tavalla seuraavasti:

- kalavesien kestävän käytön ja hoidon suunnittelusta ja toimeenpanosta, ohjaamisesta ja kehittämisestä sekä kalastuksenvalvonnasta aiheutuviin kustannuksiin;
- kalatalousalueiden toiminnasta aiheutuviin kustannuksiin;
- kalatalousalan neuvontapalvelujen järjestämisestä aiheutuviin kustannuksiin;
- kalavesien yleiskalastusoikeuksien hyödyntämiseen sekä kalastusopastoimintaan perustuvasta käytöstä maksettaviin korvauksiin vesialueen omistajille; sekä
- valtiolle ja Metsähallitukselle kalastonhoitomaksun kannosta aiheutuvien menojen maksamiseen.
- Maa- ja metsätalousministeriö voi käyttää maksuvaroja 94 §:n 1 momentin 2—8 kohdassa tarkoitetuista rekistereistä aiheutuvien menojen maksamiseen.

Hallitusohjelman mukaiset hankkeet

Kalastuslain toimeenpano ja tutkimustoiminta (1 milj. euroa kori 1)

Hallitusohjelmalisäyksellä toteutetaan muun muassa hallitusohjelmaan sisältyvän Oma kala –tietojärjestelmän sekä muiden kalastuslain mukaisten rekistereiden kehittämistyötä sekä rahoitetaan sellaisia tutkimushankkeita, joista saadaan tietoa kalastuksensäätelytoimenpiteiden taustaksi. Lisäksi hallitusohjelmalisäystä on suunniteltu käytettävän lohi- ja meritaimenstrategian päivittämiseen ja vapaa-ajan kalatalouden kehittämisstrategian toimeenpanoon.

Kalastusmatkailuohjelma (0,3 milj. euroa. kori 1)

Hallitusohjelma lisäyksellä toteutetaan hallitusohjelmaan sisältyviä kalastusmatkailua koskevia kirjauksia. Vuoden 2022 aikana on erityisesti tarkoitus päivittää kalastusmatkailun toimenpideohjelma yhdessä alan toimijoiden kanssa.

Tilannekatsaus hoito- ja poistokalastuksesta (Kertaluonteinen lisäys, Säkylän Pyhäjärven hoitokalastus, 100 000 euroa)

Pyhäjärven hoitokalastusta on vuodesta 2010 lähtien rahoitettu valtion budjettivaroilla. Poikkeuksena vuosi 2018, jolloin rahoitusta ei myönnetty. Hoitokalastuksen vaikutusten seurannan rahoitukseen ovat lisäksi osallistuneet Pyhäjärven kalastusalue ja Pyhäjärven suojeluohjelma. Kasvava osuus särjen kalastuksesta on kaupallisesti kannattavaa Apetitin ja Kolvaan kalan yhteistyönä tuotetun järvikalapihvin ansiosta ja myös kuoreen viennissä on kasvavaa kaupallista potentiaalia. Osa hoitokalastussaaliista on kuitenkin kaupallisesti vaikeasti hyödynnettävissä, ja siten kalastajille osoitettava tuki on edelleen tarpeen.

• Rahan käyttö jakaantuu kahteen osaan:

1. Pyhäjärvi-instituutille on myönnetty tänä vuonna (2021) 50 000 €. Raha on tarkoitettu vesianalyyseihin, poikaspyyntiin, kalanäytteenottoon, kasvu- ja iänmääritystutkimuksiin, kaikuluotaustutkimuksiin sekä hankkeen palkkakustannuksiin. 23.11.2021 pidetään Pyhäjärvi-instituutin tilaisuus, jossa esitellään uusimpia seurannan tuloksia ja myöhemmin julkaistaan raportti.

2. Toinen osa 50 000 € on VARELYn hallinnoimaa osuutta ja sillä maksetaan sopimuskalastajille korvaus heidän suorittamastaan hoitokalastuksesta.

Tehtyä tutkimus- ja hoitokalastustyötä pidetään merkittävänä Pyhäjärven ja sen kalakantojen kannalta. Järveltä on kerätty pitkät aikasarjat kalakantojen kehityksestä.

Vuodelle 2021 varatusta rahoituksesta on sidottu jo 98 prosenttia.

Elinkeinokalatalouden edistäminen, kotimaisen kalan saatavuus ja sen lisääminen

Elinkeinokalatalouden toimenpiteitä tuetaan valtion talousarvion momentilta 30.40.62 (Elinkeinokalatalouden edistäminen), johon sisältyy mm. Euroopan meri-, kalatalous ja vesiviljelyrahaston (EMKVR) toimintaohjelman rahoitus.

Vuoden 2022 talousarviossa momentille esitetään yhteensä 22 188 000 euroa:

- o EMKVR-ohjelman EU-osuus 11 108 000 euroa = sama kuin 2021
- o EMKR-ohjelman kansallinen osuus 9 205 000 euroa = sama kuin 2021
- o HO:n mukaiset toimet 1 500 000 euroa = +300 000 euroa
- o Muut kansalliset toimet 375 000 euroa (sisältää 80 000 saimaannorppakorvauksiin) = sama kuin 2021

Hallitusohjelman mukaisina lisäyksinä momentille sisältyy määrärahat ammattikalastuksen hyljevahinkojen ehkäisyyn ja kotimaisen kalan edistämiseen.

Hallitusohjelman mukaisesti kotimaisen kalan tarjontaa ja osuutta kulutuksesta lisätään kestävästi uuden kotimaisen kalan edistämisohjelman avulla. Ohjelma hyväksyttiin 8.7.2021 valtioneuvoston periaatepäätöksenä. Pääosa ohjelman rahoituksesta tulee Euroopan meri-, kalatalous- ja vesiviljelyrahaston (EMKVR) kansallisesta toimintaohjelmasta.

Edistämisohjelman visio on se, että vuonna 2035 kotimaisen kalan kulutus on tuplaantunut ja suomalaiset syövät kalaa ravitsemussuositusten mukaisesti. Kalatuotteiden viennin arvo on moninkertaistunut ja kalatalouden yritystoiminnalla on merkittävät ja hyvin tunnetut myönteiset vaikutukset Suomen talouteen, ympäristöön ja kansanterveyteen.

Edistämisohjelmassa on tunnistettu kalatalouden yhteiskunnallisia vaikutuksia. THL:n arvioiden perusteella kalan syönnistä syntyvien terveyshyötyjen rahallinen arvo oli noin 2-5 miljardia euroa vuonna 2017. Kalan syönnin lisääntyminen lisäisi terveyshyötyjä 1-2 miljardia euroa. Yhden viikoittaisen liha-annoksen korvaaminen kalalla pienentäisi keskimääräisen suomalaisen ruokavalion hiilidioksidipäästöjä 5-6 %. Kalastus poistaa tehokkaasti vesistöihin joutuneita ravinteita ja vähentää siten rehevöitymistä. Kasvatetun kalan rehutehokkuus on myös huomattavasti parempi kuin maan päällä kasvatettavien eläinten. Kalan käytön lisääntyminen loisi Luonnonvarakeskuksen mukaan 3 000 uutta työpaikkaa. Kotimaisen kalan käytön lisääminen korjaisi myös voimakkaasti alijäämäistä kalatuotteiden kauppatasetta.

Konkreettisena tavoitteena kotimaisen kalan tarjonnan lisäämiseksi tavoitellaan seuraavia muutostavoitteita vuoteen 2035 mennessä:

- Silakan ja muiden vajaasti hyödynnettyjen kalalajien elintarvikekäytön viisinkertaistamista
- Muun kotimaisen pyydetyn kalan käytön kaksinkertaistamista
- Kotimaisen viljellyn kalan tuotannon kolminkertaistamista siten, että kasvu ei vaaranna vesiympäristön hyvän tilan saavuttamista
- Viennin arvon moninkertaistumista kahdeksankertaistumista

Erityisesti silakan elintarvikekäytön ja viennin arvon lisäämiseen liittyy merkittävä mahdollisuus. Silakkasaaliin kokonaismäärä oli yhtä suuri kuin kotimaisen broilerintuotanto vuonna 2018, mutta silakkasaaliista vain noin neljä prosenttia saaliista käytettiin kotimaan elintarvikemarkkinoilla. Myös särkikalojen kaupallisen hyödyntämisen lisäämisessä on merkittävä potentiaali. Särkikalojen elintarvikekäyttö on viimeisen vuosikymmenen aikana 20-kertaistunut.

Kotimaisen kalan edistämisohjelmassa on tunnistettu neljä strategista valintaa. Nämä ovat 1. kuluttaja- ja markkinalähtöisyyden vahvistaminen, 2. uudistuminen kasvun vauhdittajana, 3. alkutuotannon edellytysten parantaminen ja 4. kasvu perustuu vastuulliseen toimintaan. Kunkin valinnan alla on tunnustettu konkreettiset toimenpiteet. Toimenpiteiden toteutukseksi laaditaan toteutussuunnitelman, jossa kuvataan kunkin toimenpiteen toteutus, aikataulut, vastuut ja resurssit.

Edistämisohjelman mukaisten toimien toteutus käynnistettiin ennakoivasti vuoden 2020 neljännessä lisätalousarviossa kalatalouden elpymistoimenpiteisiin myönnetyn miljoonan euron rahoituksen avulla. Rahoitus kohdistettiin yrityshankkeisiin, joissa kehitetään uusia tuotteita muun muassa silakasta ja särkikaloista sekä sovelletaan uutta teknologiaa pienen kalan ja kasvispohjaisten raaka-aineiden yhdistämiseen. Yhteensä hankkeiden arvioidaan lisäävän silakan, särkikalojen ja muikun elintarvikekäyttöä yli kuudella miljoonalla kilolla vuodessa.